

ДО 60-РІЧЧЯ СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ВАСИЛЬЄВ А.В., ректор СумДУ

**ДИНАМІЧНЕ СЬОГОДЕННЯ
ТА ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ**

Цей випуск нашого журналу присвячений 60-річчю Сумського державного університету, його історії і сьогоденню. А нам є що згадувати, нам є чим пишатися.

1948-1965 рр. - початок шляху створення і розвиток як відокремленого структурного навчального підрозділу для надання вищої освіти без відриву від виробництва.

1966-1989 рр. - перетворення на Сумську філію ХПІ з першим прийомом студентів на денну форму навчання, розвиток наукових досліджень, становлення вищого навчального закладу з широким спектром інженерно-технічних спеціальностей, створення відповідної матеріальної бази.

З 1990 р. до теперішнього часу - реалізація концепції класичної вищої освіти університетського типу з перетворенням на Сумський фізико-технологічний інститут, а з 1993 р. - на Сумський державний університет, університет класичного типу, в стінах якого плідно працюють відомі як в Україні, так і за її межами наукові школи, ведеться підготовка вітчизняних та іноземних студентів за різними напрямками, у тому числі такими, як інженерна механіка, енергомашинобудування, мікро- та нанотехнології, системна інженерія, механіка, електроніка, прикладна математика, інформаційні технології, журналістика, філологія, хімічна технологія, матеріалознавство, медицина, правознавство, економіка, менеджмент, екологія, енергетика та інші.

Всього за різними освітньо-кваліфікаційними рівнями (молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр), за 25 напрямками та 52 спеціальностями денної, заочної, дистанційної, вечірньої та екстернатної форм, а також в аспірантурі, докторантурі, клінічній ординатурі, інтернатурі тощо навчаються близько 22 тис. осіб.

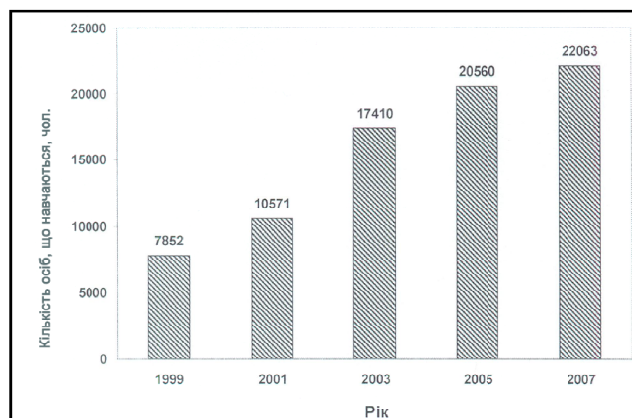

Рис.1

При цьому динаміка суттєвого збільшення контингенту осіб, що навчаються (рис.1), засвідчує не тільки потужні темпи розвитку університету, а і його налаштованість на поширення спектру освітніх послуг та доступність якісної освіти.

Університет має розгалужену структуру. До його складу входять: 5 інститутів (Шосткинський, Конотопський, Медичний, Експериментальний науково-дослідний студентський, а також Інститут заочної, дистанційної та вечірньої форм навчання), 15 факультетів, Сумський машинобудівний та Шосткинський хіміко-технологічний коледжі, конотопські політехнічний та індустріально-педагогічний технікуми, кафедра підготовки офіцерів запасу, інші структурні підрозділи.

Динаміка розвитку забезпечується передусім впровадженням системних підходів у всі сфери діяльності. Тільки за останні роки розроблено близько 150 внутрішньоуніверситетських нормативних документів, які визначають і розвиток системи матеріального і морального заохочення, і схеми внутрішньовузівських госпрозрахункових взаємовідносин, і перерозподіл повноважень з метою підвищення як певної автономії, так і відповідальності структурних підрозділів, і суто технологічні питання тощо.

Серед пріоритетних напрямів діяльності університету основне завдання - забезпечення якісної освіти, яке є багатоплановим і включає наявність необхідних ресурсів (кадрових, фінансових, матеріальних, інформаційних, наукових, навчально-методичних тощо), таку організацію навчального процесу, яка найбільш адекватно відповідає сучасним тенденціям розвитку освіти, контроль освітньої діяльності та якості підготовки фахівців на всіх етапах навчання та на всіх рівнях тощо. Навчальними планами за окремими спеціальностями передбачається використання сучасних інформаційних технологій, комп'ютерна, гуманітарна, конструкторська, математична наскрізна підготовка, підготовка з іноземної мови тощо.

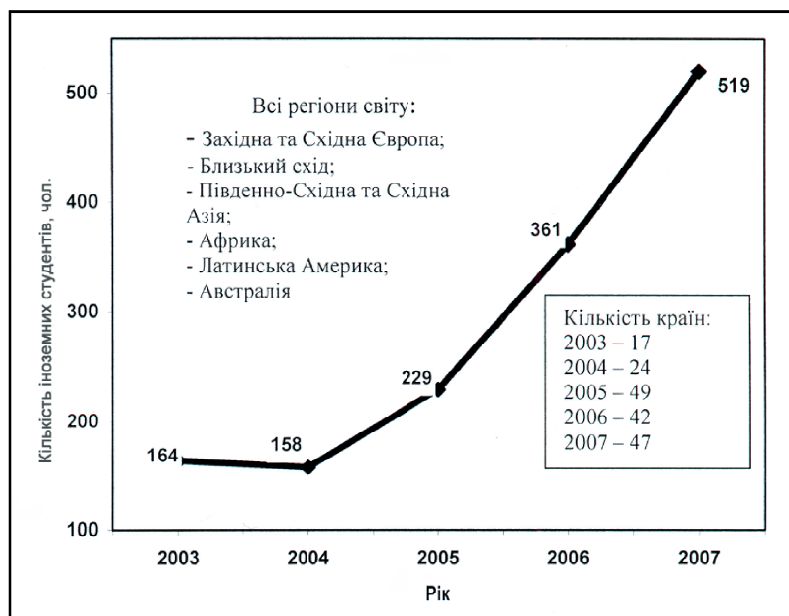

Рис.2

До речі, студенти Медичного інституту мають змогу реалізувати весь цикл навчання, в тому числі англійською мовою. Це також сприяє залученню до СумДУ іноземних студентів, загальна кількість яких на всіх факультетах щорічно зростає високими темпами (рис.2).

На 2007/2008 н.р. в університеті навчаються близько 600 іноземців з майже 50 країн усіх регіонів світу.

Якість підготовки фахівців у Сумському державному університеті підтверджується високими результатами участі студентів у всеукраїнських студентських олімпіадах. За загальною кількістю призових місць студенти університету протягом вже десяти років забезпечують цей показник не нижче третього серед усіх ВНЗ України. Пристойний вигляд мають і показники ліцензійних інтегрованих іспитів “Крок” студентів та інтернів Медичного інституту СумДУ, а факультет економіки і менеджменту отримав у 2007 р. міжнародну кваліфікацію за всіма напрямками підготовки і спеціальностями.

Підвищення якості підготовки фахівців у сучасних умовах неможливе без налагодження різнобічних інтеграційних зв'язків із промисловими підприємствами, установами та іншими організаціями, що здійснюється завдяки функціонуванню на підприємствах 22 філій кафедр та створенню 6 навчально-науково-виробничих комплексів, а також укладанню прямих договорів з підприємствами, райдержадміністраціями. В тій чи іншій формі такі зв'язки встановлено практично з усіма провідними підприємствами та установами регіону.

Створена в університеті система інтеграційних зв'язків дозволяє також ефективно вирішити питання щодо забезпечення працевлаштування його випускників. З метою розширення можливостей випускників університету при виборі місця роботи щорічно проводяться “Ярмарки вакансій”, презентації провідних підприємств. В університеті створюється “Студентська кадрова агенція”. Всього університет співпрацює з близько 800 замовниками випускників. Протягом останніх років працевлаштовуються 100% студентів, які навчалися на умовах бюджетного фінансування, що свідчить про належним чином сформовану систему організації цієї роботи.

Забезпечення якості підготовки фахівців у реаліях сьогодення неможливе без системної профорієнтаційної роботи з формування контингенту студентів. В університеті створено навчальний комплекс, до складу якого входять близько 40 шкіл та гімназій Сумської та інших областей України, підготовче відділення та підготовчі курси, заочна фізико-математична школа, Центр науково-технічної творчості молоді, проводяться олімпіади “Крок в твоє завтра”, “Абітурієнт” та інші, видаються підручники та навчальні посібники з профільних дисциплін старшої школи.

Реалізуючи ідеологію безперервної освіти, забезпечення державою можливості для її громадян набувати освіту в різних формах протягом усього життя, Сумський державний університет у своїй освітній діяльності, крім довузівської стадії, безпосередньо вузівського етапу, все більше уваги приділяє поширенню надання освітніх послуг з отримання другої вищої освіти за різними спеціальностями, підвищенню кваліфікації, перепідготовці тощо. Відкрито перепідготовку за магістерською програмою “Бізнес-адміністрування”, де навчаються керівники різних рівнів управління з можливістю проходження стажування і отримання міжнародного

сертифіката у Німецькій Академії Менеджменту Нижньої Саксонії. За останні роки поширено роботу з проведення різноманітних короткострокових курсів, тренінгів тощо. Організацією цієї роботи займаються як факультети підвищення кваліфікації фахівців та післядипломної медичної освіти, так і навчальні центри окремих кафедр. В університеті також здійснюються перепідготовка, підвищення кваліфікації за проектами ТАСІС, ОБСЄ та Міноборони України.

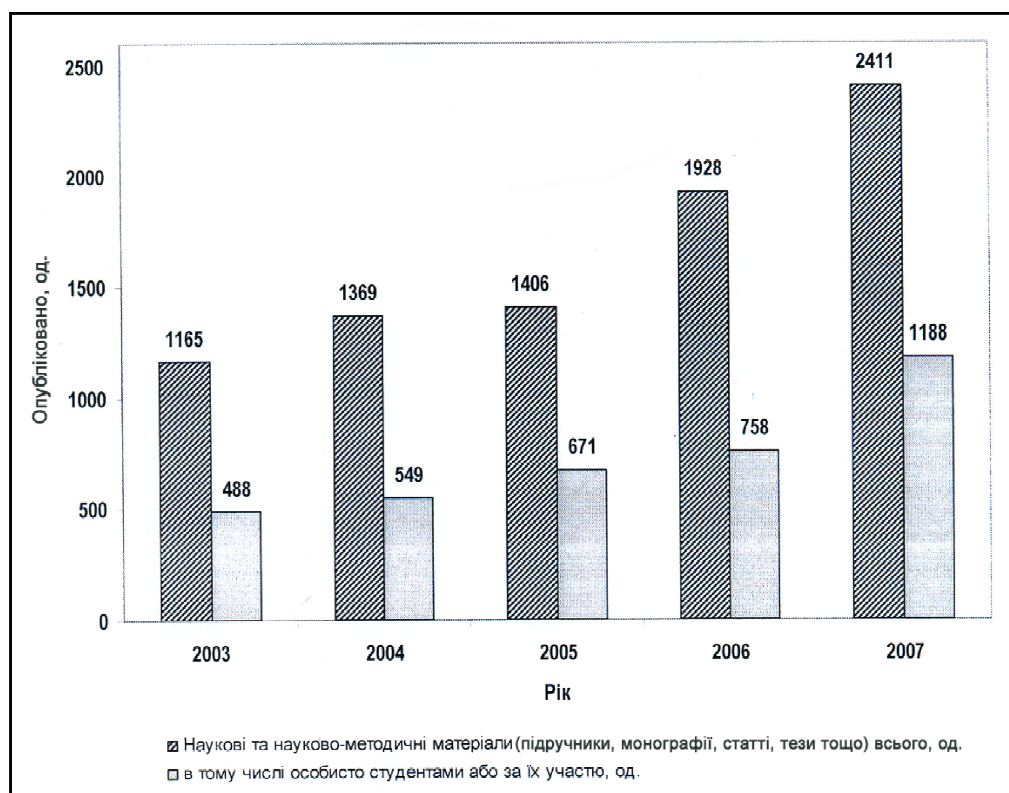

Рис.3

Інноваційний перехід до підготовки і перепідготовки з урахуванням реальних завдань діяльності осіб, що навчаються, набуває все більшої популярності. Тільки у 2007 р. за переліченими формами в університеті навчалося понад 2000 слухачів, що суттєво більше, ніж у минулі роки.

Підвищення якості підготовки та перепідготовки, інтересу замовників кадрів до випускників навчального закладу, розвиток інтеграційних зв'язків можливі лише за умови перетворення університету в науково-навчальний центр регіонального та загальнодержавного значення. Тому розвиток наукових досліджень є і надалі буде головною домінантою розвитку університету, головним пріоритетом його діяльності.

У наукових лабораторіях університету вирішуються сучасні проблеми фізики, матеріалознавства, мікро- і наноелектроніки, телекомунікаційних інформаційних систем, механічної обробки матеріалів, гермомеханіки, енергозбереження, насосної і компресорної техніки, хімічних технологій,

охорони навколишнього середовища, економіки природокористування і сталого розвитку, охорони здоров'я, трансформаційних процесів у суспільстві, української і германської філології, історичного краєзнавства тощо.

Наукові школи університету і окремі вчені мають вагомі здобутки та визнання на всеукраїнському і міжнародних рівнях. Так, викладачі кафедри історії Звагельський В.Б., Власенко В.М., Німенко Н.А. отримали у 2006 р. премію у галузі україністики від Фонду Воляників-Швабінських при Фундації Українського Вільного університету в Нью-Йорку, а у 2007 р. завідувач цієї кафедри доцент Власенко В.М. став переможцем Всеукраїнського конкурсу науково-пошукових робіт "Голодомор 1932-1933 років. Україна пам'ятає". У 2007 р. виданий міжнародний підручник з проблем економіки сталого розвитку за участі науковців з 15 країн, а відомим видавництвом "Springer" видана монографія з математичних методів електродинаміки суцільного середовища.

Проведення наукових досліджень у рамках державних і господарчо-договірних тем, державних і міжнародних грантів реалізується також 24 проблемними галузевими і міжгалузевими лабораторіями та науковими центрами, серед яких Центр енергоефективних технологій, лабораторія інноваційних досліджень і трансферу технологій та Регіональна науково-дослідна лабораторія-центр історичного краєзнавства.

З метою підвищення якості підготовки фахівців на інженерному факультеті у 2002 р. було створено Студентський експериментальний науково-дослідний інститут. Реалізуючи принципи більш тісної взаємодії вищих навчальних закладів з академічною наукою, у складі університету створено дві установи подвійного підпорядкування МОН і НАН України, а саме: Науково-дослідний інститут економіки розвитку (спільно з Інститутом економіки і природокористування) та Науково-навчальний центр вакуумної і електрофізичної апаратури для атомної енергетики (спільно з Інститутом прикладної фізики). Поряд з цим до складу університету як відокремлений структурний підрозділ увійшов Науковий центр бойового застосування ракетних військ та артилерії.

Цей науковий потенціал реалізується у нарощуванні обсягів і якості наукових публікацій (рис.3).

Так, у період з 2002 р. загальна кількість опублікованих наукових праць зросла у 2,4 раза і становила понад 2400 у 2007 р. Видавництвом університету видається журнал "Вісник СумДУ", зареєстрований ВАК України як наукове фахове видання, що виходить окремими серіями: фізико-математичні, технічні, медичні, економічні та філологічні науки. З 1996 р. виходить науковий фаховий журнал з історії та культури України "Сумська старовина".

Чотири рази на рік з 2001 р. виходить Міжнародний журнал "Механізм регулювання економіки", з 2003 р. - Міжнародний журнал "Проблеми і перспективи управління в економіці" (англійською та українською мовами). З 2005 р. розпочато випуск "Сумського історико-архівного журналу".

Якщо протягом 2000-2003 рр. публікувалося по 1-3 монографії, а кількість навчальних посібників і підручників не перевищувала 20 одиниць,

то у 2007 р. професорсько-викладацьким складом було опубліковано 4 підручники, 24 монографії і 60 посібників (рис.4).

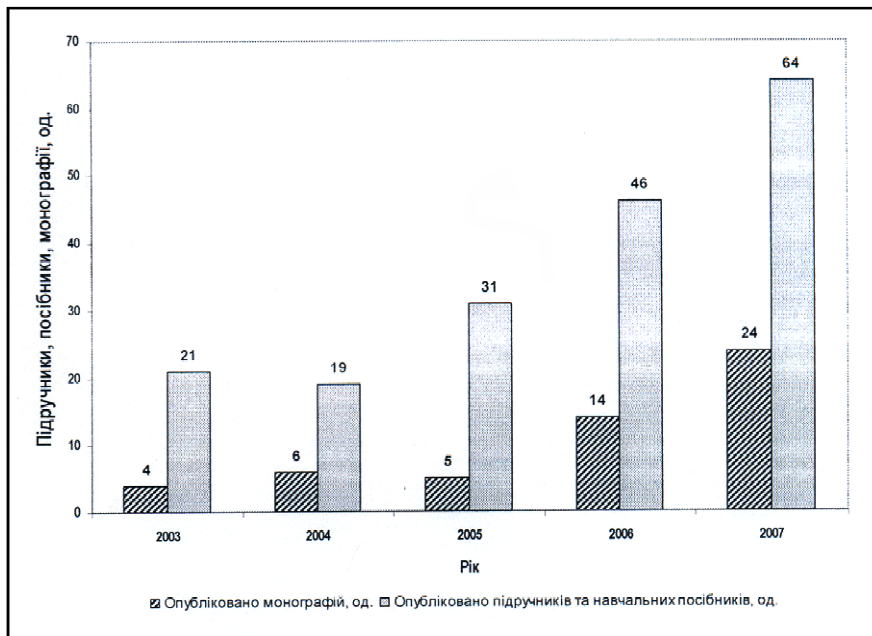

Рис.4

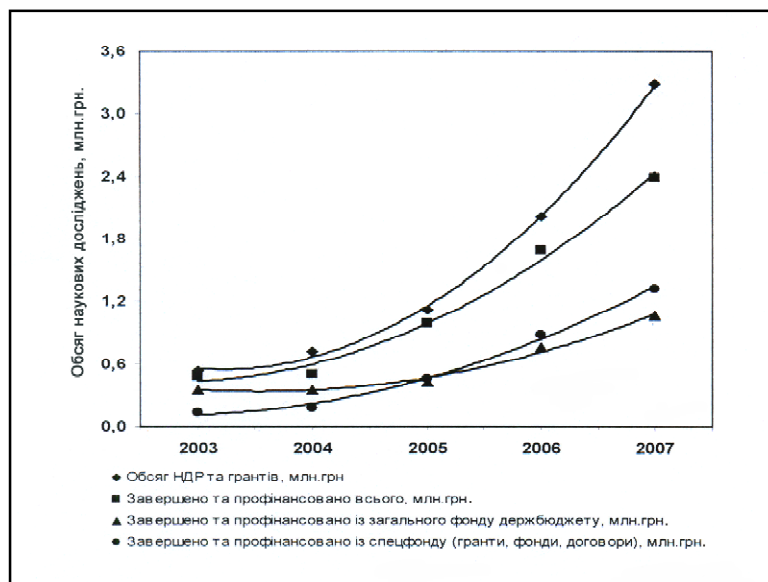

Рис.5

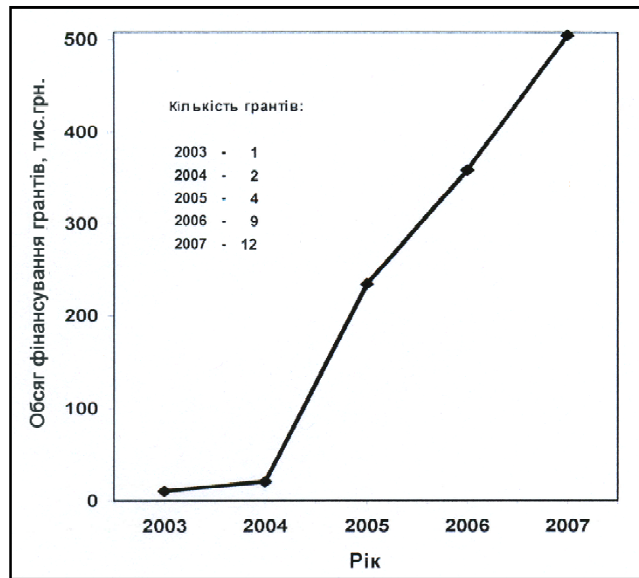

Рис.6

У 2007 р. СумДУ став організатором і співорганізатором 24 наукових конференцій (2005 - 10, 2006 - 17), з яких 12 мали статус міжнародних, зокрема, Харківська нанотехнологічна асамблея та Українсько-бельгійська - "Створення регіональних екополісів як складової сталого розвитку території".

Університет потужно нарощує обсяги наукових досліджень і послуг, що фінансуються підприємствами і організаціями, закордонними фірмами, державними і міжнародними науковими фондами. Так, у порівнянні з 2004 р. у 2007 р. обсяги укладених договорів і грантів зросли у 12,3 раза (рис.5).

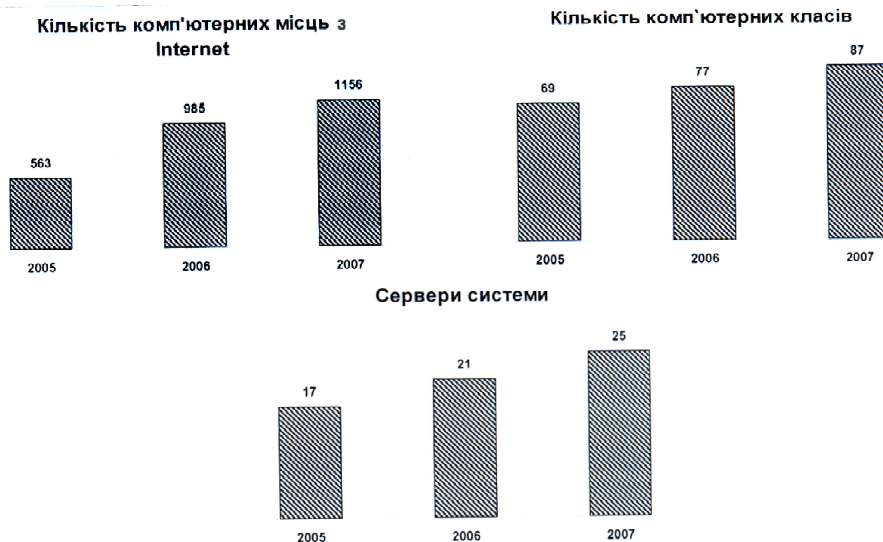

Рис.7

Завдяки цілеспрямованій програмі міжнародного наукового співробітництва також зростає частка коштів, отриманих за виконання міжнародних грантів та на замовлення закордонних підприємств. Зокрема, у 2007 р. виконувалося 6 таких господарчих договорів та 12 міжнародних проектів і грантів (рис.6).

Зростають також і обсяги підготовки наукових кадрів. Так, зокрема, у 2006 і 2007 рр. обсяг прийому в аспірантуру зріс порівняно з 2003 і 2004 рр. у два рази.

Слід зазначити, що і залучення студентів до наукової роботи є стратегічним завданням. Студенти СумДУ займають призові місця у всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт та інших конкурсах, зокрема міжнародного рівня, чим постійно забезпечують один із найвищих показників серед ВНЗ України. У 2006/2007 н.р. за підсумками Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт СумДУ має третій показник - 38 студентів стали його переможцями, 13 студентів університету вибороли у 2007 р. призові місця на інших наукових конкурсах, зокрема, "Новітній інтелект України", організований фондом "Україна-3000", і "Користувачі систем автоматизованого проектування" (м.Москва).

Суттєву роль у розвитку навчальної і наукової діяльності університету відіграє розбудована комп'ютерна телекомунікаційна система, потужність та динаміку розвитку якої характеризують нижченаведені показники (рис.7).

Протягом останніх років у СумДУ сформувалася потужна база для розвитку комп'ютерних, телекомунікаційних та інформаційно-бібліотечних технологій, які склали єдину потужну систему, що за своїми можливостями, технологіями відповідає світовому рівню з цих напрямів діяльності.

До послуг користувачів автоматизовані пункти книговидачі за електронними квитками, сучасні читальні зали з вільним доступом до ресурсів та з інформаційно-комп'ютерним забезпеченням. Завдяки мережі інформаційні ресурси доступні віддаленим підрозділам, кафедрам, гуртожиткам. Політика університету в цьому напрямку - надання можливості кожному викладачу і студенту отримати інформаційні послуги незалежно від місця і часу (університет - єдина читальна зала).

Завдяки системі E-learning студенти денної та заочної форм навчання отримують комплекти електронних розробок, мають можливість працювати дистанційно з навчальними матеріалами.

Розпочато новий напрям для розробок - тренажери для моделювання процесів зі значною кількістю обрахунків, моделювання лабораторних дослідів та таких, що допомагають у вирішенні задач з дисциплін про людину та суспільство, віртуальні лабораторні роботи тощо.

Сумський державний університет одним із перших серед університетів України підписав меморандум про взаєморозуміння та договір Campus Agreement з корпорацією Microsoft, першим - про впровадження системи Live@Edu у ВНЗ України. На стадії завершення перебуває створення ІТ-академії Microsoft. Працює ресурсний центр Microsoft, метою створення якого є впровадження нового програмного забезпечення у навчальний процес і наукові дослідження. Для роботи одного з навчальних центрів компанією Delcam передано програмне забезпечення на суму 1,2 млн дол. Працює також

розвинута мережа навчальних центрів спільно з фірмами Netcracker, Cisco, IC. Все це сприяє високому рівню підготовки студентів з інформаційних технологій. Як результат - студентська команда з програмування пройшла до фінального туру Всеукраїнської олімпіади, взяла участь у Міжнародній олімпіаді з програмування KPI-OPEN, має міжнародний рейтинг в рамках кваліфікації та взяла участь в інтерактивній Міжнародній олімпіаді TopCoder Collegiate Challenge Contest 2007 серед ВНЗ всього світу.

У цілому оновленню матеріальної бази університету приділяється суттєва увага. Аудиторії з сучасним телекомунікаційним обладнанням, сучасні ремонти у навчальних, службових приміщеннях та гуртожитках, облаштування території, оновлені спорткомплекс, басейн, футбольний майданчик зі штучним покриттям, їдальні, актові зали, яка оснащена сучасним звуко- та світлотехнічним обладнанням, музеї наукових, краєзнавчих досліджень, поновлення будівництва ще одного корпусу - все це, а також багато іншого - це теж нове обличчя СумДУ.

У принциповому плані ідеологія розбудови університету визначається тезою "НАУКА - ОСВІТА - КУЛЬТУРА". І остання складова цієї тези узагальнює роботу з формування високих естетичних смаків, здорового способу життя, формування висококваліфікованих фахівців, творчих особистостей, які поєднують ґрунтовні знання зі стійкими громадянськими позиціями, високими моральними та етичними нормами.

Для вирішення цих завдань в університеті створена розгалужена система виховної та позанавчальної роботи в тісній співпраці з органами студентського самоврядування, що є визначальним чинником її ефективності.

Студентське самоврядування в СумДУ є реальним і дієвим учасником у вирішенні всіх без винятку питань університетського життя. Акції супротиву у 2004 р. сумських студентів вийшли далеко за межі проблеми невиваженого, здійснюваного авторитарними методами без врахування думки освітянської та наукової громадськості об'єднання університетів і увійшли в історію не тільки Сумщини, але й України в цілому як яскрава сторінка боротьби за демократію, справедливість. Від сумської "революції на траві", наметового містечка в центрі міста ця акція перейшла на майдани інших обласних центрів та столиці, продемонструвавши і реальні позитивні цінності студентів, і їх відповідальність та організованість, і здатність правовими, демократичними методами відстоювати свої права.

На основі цих цінностей та принципів будується і вся система позанавчальної роботи, яка є багатоплановою, різнорівневою і охоплює весь контингент студентів з широким залученням шкільної молоді. Університет став певним осередком спортивного життя молоді міста, центром дозвілля та відпочинку. Ми пишаємося успіхами на загальнодержавному та міжнародному рівнях студентів-спортсменів, творчими успіхами колективів художньої самодіяльності, активною позицією наших студентів у волонтерському русі, громадській діяльності тощо.

Усе вищеперелічене має вигляд звіту щодо певних здобутків колективу Сумського державного університету, якими він зустрічає свій 60-й день народження, зустрічає в атмосфері культу науки та знань, культури та виховання, що в органічному поєднанні і формує своє, індивідуальне обличчя навчального закладу, творить його майбутнє.

Все це є тим підґрунтям, тим фундаментом, на базі якого закладаються підвалини підвищення якості наукових досліджень та підготовки фахівців, виховання громадянина України. Ми бачимо подальший розвиток нашого університету у реалізації передусім ідеології перетворення його на університет науково-навчального типу і через це - вплив на якість освіти, яка забезпечить підготовку фахівців, здатних бути не просто виконавцями, а творцями розвитку суспільства у всіх його складових. Тому, виходячи з цієї тези, головним завданням на найближчі роки є суттєве збільшення обсягів наукових досліджень, у тому числі за міжнародними програмами, стимулювання до створення нових наукових шкіл, більш активний вихід на всесвітній ринок наукових послуг з інформаційно-комп'ютерного напрямку, нанотехнологій і технологій енергозбереження та енергоефективності, енергомашинобудування тощо. Будемо поширювати створення власних інноваційних структур, надання нового сучасного змісту існуючим та створенню нових інтеграційних структур "освіта - наука - виробництво".

Університет має продуману довгострокову програму зростання кадрового потенціалу, підготовки науково-педагогічних кадрів, стратегію науково-навчальної роботи з талановитою шкільною та студентською молоддю. Буде продовжено створення студентських НДІ, проектно-конструкторських та інформаційно-комп'ютерних бюро, груп наукового резерву, юридичної клініки тощо.

Виконуючи місію єдиного в області багатопрофільного вищого навчального закладу, університету класичного за визначенням, регіонального по суті, ми і в подальшому будемо розширювати освітню діяльність, відкривати, реагуючи на найближчі та довгострокові потреби суспільства, нові спеціальності, напрями роботи з підвищення кваліфікації, перепідготовки, реалізовувати принцип надання особистості можливості здійснювати навчання протягом всього життя.

Забезпечення зростання якості підготовки фахівців буде здійснюватися як за рахунок поглиблення наукомісткої складової навчального процесу, так і за рахунок ще більш потужного впровадження найсучасніших інформаційно-комп'ютерних технологій, переоснащення навчально-лабораторної бази, реалізації програм створення віртуальних лабораторних робіт, міжнародного обміну у навчально-науковій сфері, надання можливості отримання "подвійних" дипломів спільно з провідними університетами європейського освітнього простору тощо.

У найближчих планах - завершення будівництва навчально-наукового корпусу, створення спеціалізованого сучасного стадіону для стрільби з лука, вирішення питань покращення житлових умов для науково-педагогічного складу, співробітників та студентів, реалізація інших соціальних програм, програм розвитку гуманітарної сфери діяльності тощо.

У медиків є прислів'я: "Організм живе доки розвивається".

Сумському державному університету старіння не загрожує.

**VASYLYEVA.V., Rector of SSU.
Dynamic Present and Prospection.**